

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ανατολικό νεκροταφείο βρίσκεται 700μ. ανατολικά του αρχαιολογικού χώρου της Πέλλας, στην περιοχή που φέρει το όνομα «Γελαδόστρατα». Τα ευρήματα μαρτυρούν ότι η περιοχή αυτή είχε περιορισμένη ταφική χρήση κατά τη διάρκεια του 5ου αι. π.Χ. και στο πρώτο μισό του 4ου αι. π.Χ. Αντίθετα ο αριθμός των τάφων αυξάνεται από το δεύτερο μισό του 4ου αι. π.Χ., κυρίως όμως από το τελευταίο τέταρτο έως και τον 2ο αι. π.Χ. Οι ανασκαφείς συνδέουν το γεγονός αυτό με τη σταδιακή κατάργηση του παλαιότερου νεκροταφείου, που εντοπίστηκε κάτω από την Αγορά της αρχαίας πόλης και την ταυτόχρονη επέκταση του πολεοδομικού ιστού της αρχαίας πόλης στα χρόνια της βασιλείας του Κασσάνδρου.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ο Φώτιος Πέτσας, Έφορος Αρχαιοτήτων, την περίοδο 1957 έως 1963 ανέσκαψε έναν κιβωτιόσχημο τάφο στην ανατολική πλευρά της «Γελαδόστρατας», όπως ονομάζεται η περιοχή εκεί. Η συστηματική ανασκαφή του ανατολικού νεκροταφείου ξεκίνησε το 1976 και διήρκεσε έως το 1981 από την Έφορο Αρχαιοτήτων, Μαρία Σιγανίδου. Η ανασκαφή του έτους 1981 διενεργήθηκε υπό την εποπτεία της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το ανατολικό νεκροταφείο της Πέλλας είναι πολύ σημαντικό, καθώς αντιπροσωπεύονται όλοι οι τύποι της ταφικής αρχιτεκτονικής, ενώ τα πλούσια κτερίσματα των τάφων προσφέρουν σημαντικά στοιχεία για τη διάρθρωση της κοινωνίας, την οικονομία, τη γλώσσα, την ιδιωτική ζωή, την καλλιτεχνική παραγωγή και τα ταφικά έθιμα.

Οι τάφοι του νεκροταφείου σχηματίζουν συστάδες, που ορίζονται από κτιστούς περιβόλους και φέρουν επιτύμβια μνημεία: ανάγλυφα, γλυπτά ή στήλες απλής μορφής με επιγραφές, που διασώζουν το όνομα και το πατρώνυμο των νεκρών.

Οι περισσότεροι τάφοι είναι κιβωτιόσχημοι λαξευτοί στον φυσικό βράχο ή κτιστοί, καλυμμένοι με ξύλινες σανίδες και πάνω από αυτές με λίθινες πλάκες. Τα τοιχώματά τους ήταν επιχρισμένα με λευκά κονιάματα και ενίοτε έφεραν έγχρωμες παραστάσεις. Ορισμένοι από αυτούς περιείχαν νεκρικές κλίνες με περίτεχνη διακόσμηση από υλικά, όπως ο χρυσός, ο χαλκός, το γυαλί, το ελεφαντόδοντο και η φαγεντιανή.

Περιορισμένη φαίνεται ότι ήταν η καύση των νεκρών, με τα καμένα οστά να αποτίθενται σε λίθινες λάρνακες ή μεγάλα τεφροδόχα αγγεία. Μία αττική ερυθρόμορφη πελίκη (Φωτ. 1) με σκηνές από γάμο θνητών και θεών είχε χρησιμεύσει γι' αυτό τον σκοπό και περιείχε γυναικεία οστά και ένα επίχρυσο στεφάνι.

Οι νεκροί συνοδεύονται στον τάφο από τα αγαπημένα τους αντικείμενα. Σε δύο περιπτώσεις έχουν εντοπιστεί χρυσά φύλλα δάφνης, όπου αναγράφονται τα ονόματα των νεκρών (Φιλοξένα, Ηγησίσκα) και σε μία άλλη περίπτωση ένα κείμενο, όπου αναφέρεται το όνομα της Περσεφόνης και αποτελεί την πρώτη επιγραφική μαρτυρία του ονόματος της θεάς στην Πέλλα.

Από τα εντυπωσιακότερα ευρήματα αυτού του νεκροταφείου είναι ένας μεγάλος κτιστός τάφος, που εντοπίστηκε το 2001 κατά τη διάρκεια εκσκαφικών εργασιών. Ο τάφος είναι ο μεγαλύτερος κιβωτιόσχημος έως σήμερα γνωστός

(διαστάσεις εσωτ. μήκος: 4.40 μ., πλάτος: 1.95 μ. και ύψος 3μ.) και η κατασκευή του τοποθετείται χρονικά στο τέλος του 4ου αι. π.Χ. ή στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. Αν και ο τάφος είναι συλημένος, η διακόσμηση των τοιχωμάτων του καθιστά το μνημείο μοναδικό. Ειδικότερα στα τοιχώματά του απεικονίζονται μορφές φιλοσόφων. Η παράσταση αυτή θεωρείται η παλαιότερη έως σήμερα γνωστή απεικόνιση ζωγραφικής σύνθεσης με «σοφούς» της αρχαιότητας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ένας μνημειακός λαξευτός τάφος με 7 θαλάμους με θολωτή οροφή, που διαμορφώνονται στις τρεις πλαγίες ενός επιμήκους κεντρικού θαλάμου. Το μνημείο είχε μακρύ δρόμο πρόσβασης με υπαίθριο και καλυμμένο με θολωτή οροφή βαθμιδωτό τμήμα. Ο τάφος χρησιμοποιήθηκε για τις ταφές μιας σημαντικής οικογένειας της Πέλλας και χρονολογείται από τα τέλη του 4ου αι. π.Χ. έως τις αρχές το 1ου αι. π.Χ.

ΣΥΝΟΨΗ

Η περιοχή έξω από το ανατολικό τείχος της Πέλλας χρησιμοποιήθηκε ως χώρος ταφής για τους Πελλαίους ήδη από το τέλος του 5ου αιώνα π.Χ., σποραδικά αλλά πολύ πιο εντατικά μετά από την κατάργηση του νεκροταφείου της Αγοράς και την επέκταση της πόλης στα χρόνια του Κασσάνδρου. Από εκείνη τη στιγμή και μέχρι το τέλος της ελληνιστικής Πέλλας υπήρξε το μεγαλύτερο νεκροταφείο της πόλης, με όλους τους τύπους της ταφικής αρχιτεκτονικής των ελληνιστικών χρόνων να αντιπροσωπεύονται σε αυτό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχαιολογική Έρευνα και Ιστορική Τοπογραφία

Μ. Λιλιμπάκη – Ακαμάτη, *Λαξευτοί θαλαμωτοί τάφοι της Πέλλας*, Θεσσαλονίκη 1987.

Μ. Λιλιμπάκη – Ακαμάτη, Απο τα νεκροταφεία της Πέλλας, *ΑΕΜΘ* 3, 1989, 91–101.

Μ. Λιλιμπάκη–Ακαμάτη, Από την τοπογραφία και τα νεκροταφεία της Πέλλας, *ΑΕΜΘ* 6, 1992, 127–136.

Μ. Λιλιμπάκη–Ακαμάτη, Ανάγλυφη επιτύμβια στήλη απο το ανατολικό νεκροταφείο της Πέλλας, *ΑΔ* 53, 1998 (2002) Μέρος Α΄, Μελέτες, 257 – 266.

Μ. Λιλιμπάκη–Ακαμάτη, Νέος κιβωτιόσχημος τάφος με ζωγραφική διακόσμηση στην Πέλλα, *ΑΕΜΘ* 15, 2001, 451–460.

Μ. Λιλιμπάκη–Ακαμάτη, *Κιβωτιόσχημος τάφος με ζωγραφική διακόσμηση από την Πέλλα*, Θεσσαλονίκη 2007.

Μ. Λιλιμπάκη–Ακαμάτη – Νίκος Ακαμάτης, *Ανατολικό Νεκροταφείο Πέλλας. Ανασκαφικές περίοδοι 1991 – 2007*, Θεσσαλονίκη 2014.

Έρευνες Αρχαιολογικής Εταιρείας

Μ. Σιγανίδου, Ανασκαφή Πέλλας, *ΠΑΕ* 1981, 50.

Έργον 1981, 22.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Φωτ. 1: Πέλλα. Ερυθρόμορφος Πελίκη (*Έργον* 1981, 22, εικ. 31).